

І.А. Бігдан, канд. екон. наук (*ХІБМ, Харків*)

О.В. Прокопова, канд. екон. наук (*ХДУХТ, Харків*)

ОБЛІК І АУДИТ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ: РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ПОШУКІВ

Перше згадування в науковій літературі щодо нематеріальних активів як об'єкту обліку відбулося на сторінках радянського журналу «Бухгалтерский учет» в 1988 році. Можна вважати, саме з цього часу почався розвиток наукової думки щодо визнання в системі бухгалтерського обліку специфічних за своєю природою, здебільшого неповторюваних об'єктів – прав володіння, розпорядження результатами інтелектуальної діяльності, використання природних ресурсів, здійснення діяльності, користування привілеями тощо. Першим науковим здобутком в зазначеному напрямі є кандидатська дисертація Сатовського В.В. «Облік і аудит нематеріальних активів» (1998 рік). Вона містить відповіді на найважливіші теоретико-методологічні питання обліку і аудиту нематеріальних активів того часу. Станом на 1 вересня 2012 року захищено 16 кандидатських робіт (В.В. Сатовський (1998), Сунь Лінь (2001), І.А. Бігдан (2003), Л.В. Бражна (2006), С.Ф. Легенчук (2006), Т.В. Польова (2006), С.В. Шульга (2006), Н.М. Бразілій (2007), І.Г. Крупельницька (2007), Ю.С. Рудченко (2007), І.В. Жураковська (2008), І.І. Криштопа (2008), Ю.В. Писаренко (2009), І.М. Лепетан (2010), Т.М. Банасько (2010), Т.М. Батищева (2012)). В середньому 1 робота на рік. У порівнянні з іншими об'єктами дослідження, на нашу думку, це недостатньо. До того ж, і періоди між захистом дисертацій різні: 1998-2001; 2001-2003; 2003-2006; 2007, 2008, 2008-2010; 2010-2012 рр.

Об'єктами дослідження були обрані: облік нематеріальних активів (1), облік інтелектуальної власності (1), облік торговельних марок (брендів) (1), облік діяльності професійних футбольних клубів (1), бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу (1), облік і аудит нематеріальних активів (5), облік і контроль нематеріальних активів (4), облік, аудит і аналіз нематеріальних активів (1), управлінський облік і внутрішній аудит науково-дослідних робіт (1). Таким чином, наряду з нематеріальними активами окремими авторами досліджувалися питання обліку нових категорій: інтелектуального капіталу, інтелектуальних активів, інтелектуальної власності, діяльності професійних футбольних клубів (ПФК).

Суб'єктами дослідження обрані підприємства машинобудування, харчової, фармацевтичної, хімічної галузей, аграрного сектору, науково-дослідні підприємства.

Аналіз положень дисертацій свідчить про наступне:

- завдання дослідити економічну сутність нематеріальних активів та уточнити їх класифікацію містять 69% робіт;
- розробку форм первинних документів з обліку нематеріальних активів відображує 50% робіт;
- удосконалення методики оцінки нематеріальних активів знаходить місце у 43,7% робіт;
- порядок розкриття інформації щодо нематеріальних активів у фінансовій звітності розглянуто у 25,0% робіт;
- удосконалення методики аналізу нематеріальних активів висвітлено у 37,5% робіт;
- удосконалення амортизаційної політики стосовно нематеріальних активів має місце в 2 кандидатських роботах;
- удосконалення підходів щодо облікової політики в частині нематеріальних активів досліджується у 2 кандидатських роботах.

Результатами досліджень є удосконалення методики обліку нематеріальних активів в частині операцій: передачі у тимчасове використання підприємствами-правовласниками та отримання підприємствами-користувачами; створення інтелектуальної власності шляхом капіталізації витрат, ліцензійні угоди з розподілом на групи, які характеризують права учасників договорів; придбання/створення нематеріальних активів в процесі загальної інноваційної діяльності підприємства; формування витрат в процесі виконання науково-дослідних і конструкторських робіт, нарахування зобов'язань ПФК в частині розрахунків за трансферами, доходів (релевантних доходів) та витрат (релевантних витрат) для розрахунку показника беззбитковості (фінансового результату) як основи оцінки діяльності клубу з метою ліцензування його діяльності та ін.

Науковими здобутками є удосконалення організації та методики внутрішньогосподарського контролю та аудиту нематеріальних активів (види, об'єкти, етапи контролю, проведення державного контролю, програма контролю прогнозування і мінімізації ризиків на всіх етапах виконання дослідно-конструкторських робіт; завдання, методичні прийоми, програма аудиту, етапи та процедури перевірки, використання комп'ютерних технологій).

Отже, в Україні накопичений певний обсяг наукових знань щодо обліку та аудиту нематеріальних активів. Але багато питань організаційно-методичного характеру залишаються ще невирішеними.